

1.2.4. Nemzetiségi aspektusok

MOCSÁRY LAJOS

Néhány szó a nemzetiségi kérdésről

Budapest, 1886, Singer és Wolfner. 41–42., 60–66.

Mocsáry Lajos (Fülekkovácsi-Kurtyány, 1826. október 26. – Andornak, 1916. január 7.) liberális politikus, publicista. 1941-ben érettségizett Eperjesen, majd a pesti egyetemen tanult, történelmet, filológiát. Betegség miatt csak mankóval tudott járni, 1846 és 1850 között Ausztriában gyógykezelték. 1860-ban bekerült Borsod vármegye képviselő testületébe. 1861-ben országgyűlési képviselővé választották a Deák-párt színeiben. 1965-ben a Tisza Kálmán féle Balközép Párthoz csatlakozott, ellenezte a Kiegyezést. Közben a Pesti Napló munkatársa volt. 1867-ban Borsod vármegye alispánjává választották. Ezt követően az Ellenőr című lapnak dolgozott. Mivel a Balközép Párt beolvadt a Deák-pártba, 1874-ben közreműködött a 48-as programot hirdető Függetlenségi Párt létrehozásában, melynek elnöke lett, és több ciklusban országgyűlési képviselője. A nemzetiségi jogok melletti következetes kiállása miatt a politikai elit minden csoportjával, még saját pártjával is szembekeverült. 1892-ben visszavonult az aktív politizálástól, de publicistaként számos írásban mondott véleményt az aktuális politikai kérdésekről. Nagyobb lélegzetű írásaiban főként a közjogi kérdésekkel és a nemzetiségi problémával foglalkozott, utóbbiról 6 könyvet publikált.

A Néhány szó a nemzetiségi kérdésről című írás az erőszakos asszimiláció, a magyarosítás ellen, a nemzetiségekkel való együttműködés mellett állt ki. A nemzetiségi konfliktusok feloldására az állampolgári és a kollektív kisebbségi jogok bővítését szorgalmazta. Hangsúlyozta, hogy ez nemcsak a lakosság felét kitevő nemzetiségiek, hanem a szomszédos államokkal való jó viszonynak is az alapja lehet, és erősítheti Magyarországot pozícióját a Monarchián belül és az egész régióban.

„Aki magyar kenyeret eszik, beszéljen is magyarul” – ez a legszokásosabb érv, melyet hall az ember feleletül, ha azt kérdi, hogy hát miért kötelessége minden embernek e hazában magyarrá lenni. És hát ennél nem bírnak nagyobb értékkel azok az érvek sem, melyeket az ember nagyhirű és tekintélyű államférfiak és szónokoktól hall. Alaposabb-e, bír-e nagyobb benső tartalommal például gr. Apponyi Albertnek azon érve, hogy „a magyar nyelv ebben az államban nem csupán a magyar államnak hivatalos nyelve, hanem

egyszersmind ama kultúrai egységnek orgánuma, a mely kultúrai egységgé Magyarország összes polgárainak össze kell formniuk, hogy ha az egységes politikai nemzetnek fennállását biztos alapokra akarjuk fektetni”. Hát ez semmi egyéb, mint szónoki körülírása annak az érveknek, hogy: a ki magyar levegőt szí, s a ki magyar kenyeret eszik, legyen magyar; sem a magyar kenyérre, sem a politikai nemzetegység megszilárdítására való hivatkozás nem mutat ki jogi kötelezettséget a nemzetiségekre nézve, hogy a magyarságba beolvadjanak. Beszéljen mindenki magyarul, forrjon össze velünk kulturális egységgé minden nemzetiség – a kettő egészen egy értelmű, rációja mind a kettőnek csupán annyiból áll, hogy mi magyarok így óhajtjuk, így akarjuk, tehát így kell neki lennie.

De hallom a megjegyzést: Nem szeszély, nem úrhatnamság, nem hatalmaskodás nyilvánulása nálunk e követelés, hanem egyszerűen a célszerűség parancsa, mert a nyelv-egység az egységes politikai nemzet fennállásának legbiztosabb alapja, s hogy ez az ország egységes állam legyen, az a haza minden lakóira nézve nyelvkülönbőség nélkül első rendű fontossággal bír. Kétségtelen, hogy a politikai nemzetegységnek a legegyszerűbb, mondhatjuk normális formája a nyelvegység, kétségtelen, hogy ez az állapot irigylésünk, vágyódásunk tárgya méltán lehet. De ezzel a politikai célszerűséggel, ha úgy tetszik: szükséggel szemben, egy más hatalmas tényező áll: az egyéni szabadság.

Ennek kifolyása azon követelés, hogy a nem magyar ajkú honpolgárok nemzetiségüket fenntarthassák, sőt fejleszthessék, és ebből erre az államra nézve az a helyzet következik, hogy nélkülöznie kell azon előnyöket, melyeket egy államnak a nyelvegység megad, e nélkül kell megélnie, más módon, más eszközökkel kell pótolni az állami egység kellékeit.

A nemzetiséghez, nyelvhez, szokásokhoz, tradíciókhoz való ragaszkodás, s az azoktól való megfosztatás elleni védekezés joga éppoly kifolyása az egyéni szabadságnak, mint a valláshoz való ragaszkodás. [...]

A nemzetiségek a személyes szabadság, a nemzetiségi egyenjogúság természetes kifolyásának tekintik azt, hogy saját nyelvükön tanulhassanak és képezhessék magukat művelt emberekké, hogy nemzetiségi egyéniségük teljes fenntartása mellett léphessenek be a kultúrnépek sorába, azt, hogy előbb vagy együttesen magyarokká legyenek, ha a műveltséghez eljutni akarnak, semmi szín alatt nem vállalják, mert ezt saját nemzetiségükről való lemondásnak, s annak tekintenék, hogy cserben akarják hagyni saját fajukat azon törekvésében, hogy a kultúrfajok közzé emelkedjék, és hogy meg akarják e tekintetben tagadni az e házon kívül élő fajrokonáikkal a szolidaritást. A nemzetiségek, tartozzanak a művelt vagy nem művelt osztályhoz, a maguk nyelvéhez szívből, s mondhatni a rajongásig ragaszkodnak, ezt nem áldozzák fel semmiért, a kultúráért sem, de égető vágyat éreznek a kultúra után is, a kettőt összekötve, nemzeti jellegükből levetkőzés nélkül akarnak a műveltséghez jutni. S e törekvésük ép oly természetes, mint jogos, ellenállhatatlan, részükön van az igazság és a kor szelleme. Mert nem szabad elfelejteni azt, hogy a nemzetiségi mozgalmakban általában legfőbb rugóként az nyilatkozik, a mi az emberben a legnemesebb, t. i. a szabadság szeretete, s a kultúrának magasabb fokára való törekedés. Bármilyen bajokat hoztak létre e mozgalmak, bármennyire zavarták meg a régi status quo-t, hoztak létre éktelen zavart, kaotikus,

anarchikus állapotokat, sőt itt-ott „atrocitásokat” is: ama jellegeket félreismerni nem lehet, s mindenesetre végeredményül annak kell lenni hatásuknak, hogy ott, a hol fel-támadtak, a kultúra színvonalat magasabbra emeljék. A nemzetiségek nem sáros csiz-mában, s pórias káromkodással ajkukon akarnak berontani az előbbre haladott népek lakába, hanem fehér nyakravalóval, s lakktopánban akarnak leülni a jogegyenlőség terített asztalához. Midőn a jogegyenlőséget követelik, a műveltség megszerzésében való eszközöket akarják megszerezni elsősorban, s annak elnyerésére való szívós erélyes törekvésük tagadhatatlan. Jó helyen keresik a helyzet kulcsát; ha műveltségben egyenlőkké lesznek másokkal, leomlik előlük minden válaszfal, melyet az előbbre haladott népek arisztokratikus gőgje elébük rakott. [...]

Fontos következtetések folynak ebből a viszonyból, oly kötelezettségek, melyek a sovínisztáknak talán súlyosaknak látszanak, de ezek a következtetések jól megfontolva annak fölismeréséhez vezethetnek bennünket, hogy bármi nehézségeket okozza-nak a nemzetiségekhez való viszonyaink, van azoknak előnyös oldaluk is, s épen e viszonyokban számunkra a jövőnkét biztosító erőnek forrása rejlik. Paradoxnak látszik valószínűleg első hallásra ez állításom. Hát, hiszen az az általános vélemény, hogy éppen ellenkezőleg gyengeségünknek legfőbb forrása a szerencsétlen nemzeti-ségi állapot; volnánk csak egy nemzetiségi tekintetben kompakt nemzet, volna csak 15 millió magyar, majd megmutatnók mi, mit tudunk; gr. Andrássy Gyulának híres mondásai közé tartozik, hogy nem jó volna akkor nekünk szomszédunknak lenni.

Az a tény, hogy hazánkban nagy számmal léteznek oly emberek, kik fajrokonai, test az ő testükből, vér az ő vérükből szomszéd független államokat alkotó nemzeteknek, bizonyos kapcsot képez köztünk és ezen nemzetek közt, mely kapocs nem marad-hat hatás nélkül egymáshoz való nemzetközi viszonyunkra. Hozzájárul ehhez, hogy úgy nekünk, mint ezen nemzeteknek közös ellenségünk van egy nagy hatalmasságban, mely a hódítás politikáját követi; teljesen világos ez a románokat illetőleg, kiknek épp úgy, mint nekünk, létkérdés az Oroszország ellen való védekezés, de így áll a dolog az egyes szláv törzsekre nézve is, ha szabad nemzeti létre tartanak számot, s hogy erre törekcszenek, az iránt kétség alig foroghat fenn.

Ez az adott helyzet. Nemzetközi viszonyainkkal ideje volna, hogy már egyszer komolyan és tüzetesen foglalkozzunk, ne csak mától holnapra éljünk, kizárólag bel-ügyeinkkel foglalkozva, mint a torma-ba esett féreg, önként nyújtva nyakunkat abba a járomba, melyet a rólunk nélkülünk századok óta intézkedő idegen külügyi politika számunkra faragott.

Az adott helyzet a szövetségnek természetes alapját képezi köztünk s a délkeleti ki-sebb államok és országok közt. Hogy ily szövetség a mi rendeltetésünk, annak csalha-tatlan bizonyosságát szolgáltatja a történelem. Alig hogy megállapodott az Árpádok bi-rodalma, – mint mondani szeretik, bár helytelenül, mert e nemzetnél, midőn független volt, az uralkodó és a dinasztia döntő tényezőként nem szerepelt: a nemzet maga intézte saját sorsát, – mihelyt konszolidálódott a magyar állam és meglazultak a napkeleti császársá-got összetartó kötelékek, Magyarország felé gravitáltak a szomszéd tartományok, s hol mint szövetséges országok, hol mint meghódított tartományok vagy éppen bekeblezett

részek, a legkülönbözőbb közjogi viszonyok mellett, de velünk tényleg századokon át egy közös államrendszert képeztek, melynek csak a török hódítás vetett véget, fokról fokra szűkebbre szorítva a kört, elfoglalva részben utoljára magunkat is. Amily mértékben vonul hátrább az újabb időben a török uralom, azon mértékben lépnek elő ismét a régi viszonyok és érvényesülnének ismét egész erővel, ha a régi hódítónak nem lépett volna nyomába egy másik, t. i. az orosz hatalom; melyet, mint hajdan a törököt, visszatartani feladata most már Európának s első sorban mindazoknak, kiket közvetlen elnyeléssel fenyeget; a jelszó volt akkor a kereszténység, most a szabadság.

Ez a helyzet nagyban és egészben. A közös érdekek, a barátságra és szövetségre utaló helyzet természetesen nem biztosítanak számunkra a szomszédokkal való örök békét s zavartalan egyetértés boldogságát, de a helyzet posztulátumai utóvégre is elemi erővel érvényesítik magukat súrlódások, összeütközések mellett is. [...]

Hanem egy dolog bizonyos, az t. i., hogy a szóban levő szomszéd államokhoz való jó viszonyok fenntartására szükséges az, hogy idebent jó viszonyban legyünk a nemzetiségekkel. Politikai tekintetéből élhetünk tán békében a szomszédokkal, még akkor is, ha nincs meg idebent a nemzetiségekkel való jó viszony, a nemzetközi politika a nemzetközi exigenciák tudománya; de állandó barátság, szövetség és szívélyes támogatás csak azon feltétel alatt jöhet létre, ha a nemzetiségekkel egy jó modus vivendi-t megállapíthatnunk sikerül. Amazt a békés állapotot fenntarthatják ideig-óráig a kormányok, az utóbbi azonban csak a nemzetnek, a népnek műve lehet. S ennek hangulata s akarata ellenállhatatlanul nehezedik dinasztiák és kormányokra is, mert hiszen azok az országok független államok, melyekben a nemzeti akaratot, úgy, mint nálunk, ignorálni vagy annak ellenszegülni nem lehet. Ha mi nem bánunk jól az itt lakó románokkal és szerbekkel, jó viszonyra Romániával és Szerbiával nem számíthatunk, ez az ára annak, hogy a szomszéd nemzetek barátságát és szövetségét magunknak biztosíthassuk, ez a módja annak, hogy befolyásunkat náluk megszilárdíthassuk. Tehát ugyanazon eszköz, mely a belbékét a honpolgárok közt biztosítja, egyszersmind megszerzi a jó nemzetközi viszonyokat is azokkal, kiknek jó indulata ránk nézve nagy értékkel bír, és pedig nem csak egyszerűen a jó, hanem a fentebb előadotknál fogva a szorosabb és bensőbb viszonyt.

AJTAY JÓZSEF

A nemzetiségi kérdés

Budapest, 1914, Pesti Könyvnyomda. 3–8.

Ajtay József (nagyajtay, dr.) (Verespatak, 1876. – ?) jogász, közigazgatási bíró. Iskoláit Budapesten és Párizsban végezte. 1900-ban a Pénzügyminisztérium szolgálatába lépett, közben egy időre áthelyezték a Közigazgatási Bírószághoz. 1908-tól fogalmazóként, később miniszteri titkárként, majd tanácsosként és osztálytanácsosként